

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Функціонування системи міжнародних відносин і договорів, їх дієвість та ефективність з погляду міжнародного права і національних правових систем відіграє значну роль у збереженні крихкого балансу миру між державами. Значний поштовх у створенні ефективної системи міжнародних відносин та захисту прав людини було надано шляхом ратифікації Статуту Організації Об'єднаних Націй, що призвело до початку діяльності цієї міжнародної організації у 1945 р. Її головною метою є забезпечення миру та безпеки, попередження воєнних конфліктів і захист прав людини. Основними суб'єктами ООН є держави, які беруть на себе певні зобов'язання шляхом укладання двосторонніх та багатосторонніх договорів.

Актуальним питанням сьогодення є можливість держави як суб'єкта міжнародних відносин практично використовувати механізми захисту прав її громадян, суверенітету і територіальної цілісності.

Задля забезпечення захисту інтересів держави та прав своїх громадян Уряд України скористався правом подачі до Європейського суду з прав людини міждержавної заяви проти Російської Федерації. Рішення цього Суду є обов'язковими для виконання на території держав — членів Ради Європи. Окрім цього, Уряд України звернувся до Ради Безпеки ООН з метою розглянути проект резолюції щодо територіальної цілісності України. Проте Росія наклала вето на цю резолюцію, а резолюція щодо України, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН має рекомендаційний характер і не несе в собі юридичних зобов'язань.

З огляду на зазначене вбачається, що в багатьох випадках держава як суб'єкт міжнародних відносин може скористатися правовими механізмами захисту своєї територіальної цілісності, але дієвість та ефективність цих механізмів викликає сумніви.

Водночас існують інші механізми впливу на державу у випадку її агресії чи зазіхання на територію іншої держави. Мається на увазі введення іншими країнами проти держави-агресора економічних санкцій. Зазначений механізм впливу почав ставати більш ефективним завдяки феномену «глобалізації», який призвів до створення тісніших зв'язків між суб'єктами міжнародних відносин через інтенсифікацію взаємозалежності фінансово-економічних відносин.

Необхідно зазначити, що у цій ситуації основними суб'єктами міжнародних відносин є держави. У юридичній літературі міститься велика кількість визначень поняття «держава». Сучасний підхід до визначення держави не заперечує наявності владних повноважень, однак переважно акцент робиться на соціальному значенні держави, а не на заходах її забезпечення.

Найчастіше можна зустріти визначення держави як особливої організації політичної влади, що існує у соціально неоднорідному суспільстві, за допомогою якої здійснюється управління загальносуспільними та місцевими справами [1, с. 79]; яка сприяє здійсненню конкретних класових, загальнолюдських, релігійних, національних та інших інтересів у межах певної території [2, с. 86]. Існують також інші підходи до визначення держави, які характеризують окремі її аспекти (наприклад, визначають її як політичну організацію всього суспільства).

Держава — це організація політичної влади, головний інститут політичної системи суспільства, який за допомогою правових норм організовує спільну діяльність людей і соціальних груп, захищає права та інтереси громадян [3, с. 80].

Не зупиняючись окремо на різних підходах до визначення держави, ми візьмемо за основу таке, що, на нашу думку, найбільш об'єктивно відображає сутність держави.

«Держава — це суверенна політико-територіальна організація соціально неоднорідного суспільства (населення), що має публічну владу, яка здійснюється спеціальним апаратом управління та апаратом примусу на основі юридичних норм, котрі забезпечують узгодження соціально-групових, індивідуальних і суспільних інтересів» [4, с. 65].

При цьому слід зауважити, що в межах цієї статті важливим є визначення сутності саме національної держави як суб'єкта міжнародних відносин. Це пояснюється тим, що в умовах глобалізації нерідко виникає питання про можливість утворення єдиної світової глобальної держави [5, с. 256], або виокремлюються ознаки держави у наддержавних утвореннях [6, с. 8]. Водночас націоналізм протиставляється глобалізму, тобто наявність національних держав та власне їх визначення як основної на сьогодні форми організації суспільства свідчить про передчасність висновків про можливість утворення глобальної організації, яку можна було б визначити як державу [7, с. 76–83].

В умовах глобалізації (відповідно до цього дослідження) більш важливе значення відіграють такі дві характерні особливості держави:

Наявність стійких зв'язків із населенням (відносини громадянства, підданства, а також визначення спеціальних правових режимів для певних категорій осіб — надання статусу біженця або особи, яка потребує додаткового захисту). Важливість такої характеристики пояснюється тим, що в сучасних умовах дедалі більш поширеним є явище космополітизму, зростання інтенсивності міграційних процесів. Однак саме національна держава має особливий правовий зв'язок з громадянами, за допомогою якого забезпечуються їх громадянські, політичні та соціальні права, тому такий зв'язок має бути визначальною характеристикою держави;

Місце держави на міжнародній арені. Йдеться про обов'язковість певної автономії держави, що проявляється перш за все у здатності самостійно приймати рішення, які стосуються формування її зовнішньої та внутрішньої політики. У цьому випадку ми не говоримо про абсолютне виключення можливості впливу на внутрішні справи держави, однак абсолютно всі рішення мають прийматися самостійно, без втручання з боку інших країн, міжнародних організацій тощо.

Отже, виокремлення характерних для сучасного етапу державного розвитку ознак держави дозволяє нам сформулювати визначення держави, яке є найбільш прийнятним у межах нашого дослідження.

Державою є складна організація суспільства, створена з метою врегулювання суспільних відносин, забезпечення найважливіших суспільних потреб та з цією метою наділена публічною владою, що закріплюється у правових нормах та поширюється на чітко визначеній території; є самостійним та незалежним учасником міжнародних відносин, та має стійкий правовий зв'язок з населенням.

Сьогодні ми є свідками значної кількості подій та явищ, які відбуваються у світі й окремо або в сукупності впливають на кожного суб'єкта міжнародних відносин. Держави нині взаємодіють не тільки одна з одною, а й з усе більш зростаючою кількістю міжнародних організацій, різноманітних наддержавних утворень. При цьому зв'язки стають дедалі тіснішими, суб'єкти міжнародних відносин стають все більш взаємозалежними як у фінансово-економічних відносинах, так і в інших сферах. Світ «глобалізується». Звичайно, це відбувається в усіх сферах суспільного життя. Надзвичайно важливими серед них є сфери державного будівництва, управління суспільними відносинами, тобто ті, які належать до виключної ком-

петенції держави, але в умовах глобалізації виникають питання стосовно поширення на них юрисдикції інших утворень.

Водночас поняття «глобалізація» не є однозначним і часто використовується у різних, іноді протилежних значеннях. Частково це пов'язано з тим, що не існує єдиної думки стосовно часу виникнення цього поняття і, так само, часу виникнення самих процесів глобалізації.

У сучасних умовах державотворення дуже важливим є дослідження феномену глобалізації. Дедалі більше змін, які відбуваються в державі, мають вплив глобалізаційних процесів, особливо в економічній сфері. Державотворення у межах цього дослідження ми розуміємо як «історичний процес будівництва держави, створення і розвитку її правових, політичних, економічних, ідеологічних, військових, фінансових та інших інститутів і забезпечення їх функціонування. Сучасне українське державотворення, засноване на теоріях демократичної, правової і соціальної держави, спрямоване на розвиток демократичних інститутів держави, підвищення ефективності діяльності всіх гілок влади, на забезпечення і захист прав та свобод громадян, втілення соціальної справедливості у суспільстві» [3, с. 164].

Перш за все слід зазначити, що сьогодні на процеси державотворення впливають окрім глобалізації й інші явища, іноді протилежні за своєю суттю глобалізації. Визначимо сучасні умови державотворення на прикладі Української держави:

- 1) Україна стоїть на шляху будівництва демократичної, соціальної, правової держави;
- 2) як один із пріоритетних шляхів розвитку державна влада України обрала інтеграцію до Європейського Союзу;
- 3) в Україні відбуваються процеси реформування найважливіших державно-правових інститутів;
- 4) політичне становище в Україні є нестабільним;
- 5) як і більшість інших країн світу, Україна перебуває в умовах фінансової кризи тощо.

Все це обумовлює необхідність глибокого теоретико-правового дослідження процесів та явищ, що відбуваються у світі, з метою використання позитивного світового досвіду під час модернізації власної правової та економічної систем, а також з метою використання цих процесів задля захисту інтересів держави. Отже, це свідчить про необхідність вивчення глобалізації як однієї з найважливіших тенденцій сьогодення.

Передусім глобалізацію почали досліджувати вчені-економісти. Саме тому їх визначення поняття глобалізації є найбільш відпрацьованими, але здебільшого вони визначають глобалізацію у вузькому значенні, наприклад, як процес інтеграції міжнародних потоків у світовому економічному просторі, в основі якої є зміни на фінансових ринках [8, с. 118–119].

Процеси глобалізації призвели до глибокої взаємозалежності економічних та фінансових процесів багатьох країн, які є вкрай вразливими до зовнішніх процесів та факторів впливу.

Нещодавнім прикладом цього є введення Європейським Союзом, Сполученими Штатами Америки, Канадою, Японією та іншими країнами економічних санкцій проти Росії. Зазначені санкції виявилися більш дієвими та ефективними, ніж голосування за резолюції ООН щодо України або схвалення Європейським судом з прав людини у справі України проти Росії «тимчасових заходів» щодо утримання від застосування сторонами військових дій, які можуть спричинити порушення прав цивільного населення, та яке ігнорується Російською Федерацією. За підрахунками експертів компанії *ING*, протягом доби після введення зазначених санкцій капіталізація російських компаній знизилася на 55 млрд доларів, а відтік капіталу з Росії у першому кварталі 2014 р. становить понад 50 млрд доларів.

Зазначені негативні наслідки через запровадження економічних санкцій призведуть до погіршення ситуації у фінансовій та економічній сферах Російської Федерації, що також може безпосередньо призвести до погіршення фінансового становища та «доходів» не тільки

політиків і чиновників (до яких також були запроваджені «точкові» санкції), а й пересічних росіян, що, в свою чергу, може призвести до соціальної напруженості.

Процес глобалізації має як позитивні, так і негативні наслідки, які впливають на розвиток держави, захист її суверенітету та прав її громадян [9]. Проте цей вплив значно відрізняється для кожної країни і має бути досліджений у межах аналізу комплексних політичних, економічних, соціальних та культурних процесів як на міждержавному, так і на внутрішньодержавному рівнях.

Список використаних джерел

1. *Энгельс Ф.* Диалектика природы / Ф. Энгельс. — М. : Издательство политической литературы, 1975. — 360 с.
2. *Матузов Н. И.* Теория государства и права : учебник / Н. И. Матузов, А. В. Малько. — М. : Юрист, 2004. — 270 с.
3. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко [та ін.]. — К. : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1999. — Т. 2 : Д–Й. — 744 с.
4. *Скакун О. Ф.* Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник / О. Ф. Скакун. — Х. : Еспада, 2006. — 776 с.
5. *Турута О. В.* Глобалізація та її вплив на класифікацію сучасних правових систем світу / О. В. Турута // Публічне право. — 2012. — № 1. — С. 254–260.
6. *Сало В. І.* Внутрішні функції держави в умовах членства в Європейському Союзі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / В. І. Сало. — Х., 2008. — 22 с.
7. *Мнацаканян М. О.* Национализм и глобализм. Национальная жизнь в современном мире / М. О. Мнацаканян. — М. : Анкил, 2008. — 408 с.
8. *Самойлов О. Ф.* Поняття глобалізації: її сутність та теоретичні підходи / О. Ф. Самойлов // Грані. — 2012. — № 7. — С. 117–121.
9. *Donnelly J.* Human Rights, Globalizing Flows, and State Power / J. Donnelly // «Globalization and Human Rights / ed. by A. Brysk. — 2002.

Кухтик С. В. Глобалізація як ефективний механізм захисту інтересів держави на міжнародному рівні

Статтю присвячено визначенню поняття держави та феномену глобалізації. Особливу увагу приділено аналізу застосування державою ефективного механізму захисту національних інтересів на міжнародному рівні через інтенсифікацію глобалізаційних процесів.

Ключові слова: держава, глобалізація, економічні санкції, інтереси держави, права людини.

Кухтик С. В. Глобализация как эффективный механизм защиты интересов государства на международном уровне

Статья посвящена определению понятия государства и феномена глобализации. Особое внимание уделено анализу применения государством эффективного механизма защиты интересов на международном уровне через интенсификацию глобализационных процессов.

Ключевые слова: государство, глобализация, экономические санкции, интересы государства, права человека.

Kukhtyk S. Globalisation as an effective mechanism of state interests' protection at the international level

The article is devoted to the definitions of state and phenomenon of globalization. A particular emphasis is placed on the analysis of state's use of an effective mechanism of its interests' protection at the international level through intensification of globalization processes. In this article states are identified as the main subjects of international relations. Economic sanctions are on a special place among other international mechanisms of national interests' protection and influence in the international arena. This mechanism of influence became more effective through the phenomenon of globalization. During this process the interconnections among subjects of international relations (e. g. states, multinational corporations etc.) are becoming deeper and tighter through intensification of interdependence of financial and economic relations. The definitions of state and state building are analyzed in order to understand this kind of process and author's crossed definition is provided. The specific features of state in the context of globalization processes are pointed out. The modern conditions of state building based on the example of Ukraine are determined. The author identifies globalization as one of the main tendency for research due to comprehensive process of state building.

Key words: state, globalisation, economic sanctions, interests of state, human rights.